

ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ ΚΕΥΝ ΚΑΙ ΚΟΡΑΗ

Πρό τινων ἐπὶ τῶν ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις περιοδικῷ «Παρνασσός» ἐν σελ. 601 κ. ἐξ. τοῦ ΙΣ' τόμου πραγματεία τις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Βερνάρδος Κευν καὶ Κοραῆς», ἀφορῶσα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀοιδίου Κοραῆ πρὸς τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ διδασκάλον καὶ προστάτην, τὸν Ὀλλανδὸν Κευν, οὗτινος καὶ ἀτελῆ πῶς βίον ἐγράψαμεν. Ἀτελῆ δὲ λέγομεν κυρίως ἕνεκα τῆς ὀλιγότητος τῶν ἡμετέρων τότε γνώσεων περὶ τῶν κατὰ τὸν αἰμνηστον τοῦτον ἀνδρα. Ἐκτοτε δ' ὁμως ἐντυχόντες λεπτομερεστέραις εἰδήσεσιν, αἵτινες συμπληροῦσι τὰς ἐν τῷ ἀρθρῷ ἐκείνῳ, καίπερ βραχεῖαι καὶ μᾶλλον ἀνεπαρκεῖς οὔσαι, καὶ αἵτινες ὀφείλονται ἰδίᾳ τῇ εὐγενεῖ προθυμίᾳ τῶν κ. κ. B. F. Slaars, ἡμετέρου σεβαστοῦ διδασκάλου καὶ γνωστοῦ ἐν Σμύρνῃ λογίου, καὶ Ἀλφρέδου A. Keun, δισεγγόνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βερνάρδου καὶ προξένου τῆς Ῥουμανίας αὐτόθι¹, ἄσμενοι δημοσιεύομεν ταύτας τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ μεγάλη μορφή καὶ προσωπικότης τοῦ Κοραῆ καθίστησι τὴν μνήμην τοῦ ἄλλως ἐναρέτου καὶ διακεκριμένου διδασκάλου αὐτοῦ οὐ μόνον τοῖς Ἑλλήσι προσφιλῆ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν διατρίβουσιν.

Κατὰ τὰς συλλεχθείσας ὅθεν πληροφώρας ἡμῶν, ὁ Βερνάρδος Κευν

¹ Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἔσπευσεν ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ ἡμετέρου ἀρθρου ἐν τῷ «Παρνασσῷ» νὰ πέμψῃ ἡμῖν εἰδήσεις περὶ τε τοῦ Κευν καὶ τοῦ Ὀλλανδικοῦ ναοῦ ἐν Σμύρνῃ ἐκ τῆς γαλλιστὶ γραφείσης τῷ 1882 μελέτης τοῦ μακαρίτου Richard L. Van Lennep, προξένου τῶν Κάτω Χωρῶν αὐτόθι, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «L'Eglise Protestante Néerlandaise de Smyrne» καὶ δημοσιευθείσης μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν τῷ Bulletin de la Commission de l'Histoire des Eglises Wallonnes, à La Haye 1892, καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει, πηγὴν δ' ἐχούσης τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Σμύρνῃ Ὀλλανδικῆς παροικίας, ὁ δὲ δεύτερος χειρογράφους οἰκογενειακὰς σημειώσεις. Ἀμφοτέροις δὲ τοῖς ἀξιοτίμοις τούτοις κυρίως πλείστας ὁμολογοῦμεν χάριτας.

ἐγεννήθη ἐν 'Ροττερδάμῳ τῆς 'Ολλανδίας, ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ τῆς πόλεως Delft τῆς περιωνύμου διὰ τὰ ἀργιλλόπλαστα αὐτῆς σκεύη, οἰκογενείας ἀναγούσης τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ ἔτους 1500. Εἷς ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης διέπρεψεν ὡς συνταγματάρχης ἐν τῇ ἀλώσει τῆς πόλεως Breda κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος πεσὼν αὐτόθι ἐνδόξως, ἕτερος δὲ ὑπῆρξε διοικητὴς τῆς 'Ολλανδικῆς ἀποικίας Βαταβίας. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Βερνάρδος, πρωτότοκος ὢν, ἐν ἔτει 1733, ὡς καὶ πρότερον ἦτο ἡμῖν γνωστόν, καὶ νεαρώτατος ἠκροάσατο τῶν μαθημάτων ἐν τῷ τότε περιφήμῳ καὶ νῦν ἔτι ἀκμάζοντι πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως Leyden, τοῦ ἀρχαίου Λουγδούνου τοῦ Βαταβικοῦ, τῷ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τοῖς Ἑλλήσιν ἰδίχ' πάνυ γνωρίμῳ ἐκ τῆς ἐκεῖ διδασκαλίας τοῦ διαπρεπυῆς φιλολόγου Κοβήτου, αὐτῶος μαθητῆς τυγχάνει ὢν ὁ ἡμέτερος σεβαστὸς καὶ πολυμαθὴς καθηγητὴς Κ. Κόντος¹. Πέρανας δ' ἐκεῖ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ὁ μόλις δυοκαιικοσαέτης Κευν καὶ τυχὼν τοῦ βαθμοῦ τοῦ διδάκτορος τῷ 1755 ἀφιερώθη εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀνατολὴν μετὰ τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἀβραάμ.

Ἡ ἀναχώρησις αὕτη ἐξ 'Ολλανδίας συνέβη ἔνεκα τῆς ἐξῆς αἰτίας. Ὁ τοπάρχης (Stathouder) τῶν Κάτω Χωρῶν Γουλιέλμος Δ', ἡγεμὼν τῆς 'Αραυσίωνος ἢ Ὁράγγης, ἐκ τῶν πολλαχοῦ στάσεων τῆς δημοτικῆς μερίδος τοῦ 'Ολλανδικοῦ λαοῦ κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας ἐπωφελοῦμενος, κατέστησεν ἐν ἔτει 1747 κληρονομικὸν τὸ τοῦ τοπάρχου ἀξίωμα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, τὸ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1701 σχολάζον μετὰ τὸν θάνατον Γουλιέλμου τοῦ Γ' τοῦ καὶ βασιλέως τῆς 'Αγγλίας· ἀπέθανε δὲ καταλιπὼν τὴν ἀρχὴν τῷ ἀνηλίκῳ αὐτοῦ υἱῷ Γουλιέλμῳ τῷ Ε', οὗ ἐν ὀνόματι ἐκυβέρνησεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐπίκληρος ἡγεμονὶς καὶ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς 'Αγγλίας Γεωργίου τοῦ Β' Ἄννα μετὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτῆς Λουδοβίκου Ἐρνέστου δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης. Τοῦ τελευταίου τούτου ἡ διαγωγὴ ἠνάγκασε πολλοὺς τότε 'Ολλανδοὺς καταδιωχθέντας ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπο-

¹ Τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λουγδούνου καὶ τῶν αὐτόθι διδασκάντων ἀνδρῶν, ὡς καὶ τῆς ἐν 'Ολλανδίᾳ ἐλληνικῆς παιδείας, ἐποίησατο λόγον ὁ αἰμνιστὸς Δ. Θερεϊανὸς ἐν τῷ «Ἀδαμαντίῳ Κοραΐ», ἐν Τεργέστῃ 1889, τόμ. Α', σελ. 102—105. Πρὸς καὶ Σ. Π. Λάμπρου, 'Ολλανδία καὶ Ἑλλὰς ἐν «Παρνασσῷ» τόμῳ ΙΔ', σελ. 585 κ. ἐξ.

Περὶ δὲ τοῦ Κοβήτου ἰδὲ ἐπιμνημόσυνον λόγον τοῦ καθηγητοῦ Κ. Σ. Κόντου ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» τόμ. Γ', σελ. 3—38.

λέσαντας τὴν περιουσίαν νὰ ἐκπατρισθῶσι. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ἡ οἰκογενεὶα Κευν, ἥς τὰ ὑπάρχοντα ἐδημεύθησαν ὑπὸ τοῦ δουκὸς καὶ οὐδέποτε ὕστερον ἀπεδόθησαν, καὶ ἦτις ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ Βερνάρδου, τοῦ προμνημονευθέντος Ἀθραάμ, τοῦ Ριχάρδου τρίτου ἀδελφοῦ ἀναχωρήσαντος εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἐκεῖ ἐγκαταστάντος, καὶ μιᾶς ἀδελφῆς, συζύγου ἰσως τινὸς Van Poolen, ἥς ἀγνοεῖται ἡ μετέπειτα τύχη. Καὶ ὁ μὲν Ἀθραάμ, ὁ γενάρχης τῆς ἐν Σμύρνῃ οἰκογενείας Κευν, ἦλθεν αὐτόσε καὶ διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη πολλὰ καγκελλάριος τοῦ αὐτόθι Ὁλλανδικοῦ προξενείου, ὁ δὲ Βερνάρδος, ἀφικόμενος τῇ 14 Ἰανουαρίου 1756¹, συγχρόνως ἰσως τῷ ἀδελφῷ, ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ λειτουργὸς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἤρξατο ἅμα τῇ ἀρίζει αὐτοῦ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον ἐν τῷ ναύσκῳ τοῦ Ὁλλανδικοῦ προξενείου, περὶ οὗ ναοῦ ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἵνα εἰπωμέν τινα.

Κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν Συνόδων τῶν Γενικῶν Τάξεων (Etats Généraux) τῶν Κάτω Χωρῶν τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1675, ὁ ἐν Σμύρνῃ πρόξενος τῆς Ὁλλανδίας Ἰάκωβος Van Dam ἐνετάλη νὰ παράσχῃ κατάλληλον οἶκημα πρὸς τέλεσιν τῆς θείας λατρείας, ὡς καὶ πρότερον ἐγίνετο, ἥτοι ἀπὸ τῆς αὐτόθι ιδρύσεως τῆς Ὁλλανδικῆς ἐκκλησίας τῷ 1660. Τὸ οἶκημα τοῦτο κείμενον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς κατοικίας τοῦ προξένου διετηρήθη μέχρι τοῦ φοβεροῦ καὶ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ τῆς 30 Ἰουνίου / 10 Ἰουλίου 1688, ὅτε, ὡς εἰκός, κατέρρευσε καὶ τοῦτο.

Μετ' ὀλίγον χρόνον ἠικοδομήθη ἰδίας ναῖσκος περατωθεὶς τῇ 3 Ἀπριλίου 1690, ἐν τῇ ιδιοκτησίᾳ τοῦ προξένου, ἐνθα ἡ πρώτη ἱεουργία ἐτελέσθη τῇ 9 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἐν τούτῳ λοιπὸν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἐτέλει ὁ Κευν τὰ τοῦ λειτουργήματος αὐτοῦ σχῶν ὡς προκατόχους 13 ἱεροκῆρυκας, ἐξ ὧν διασημότεροι ὑπῆρξαν ὁ καὶ ἄλλοτε μνημονευθεὶς ὑφ' ἡμῶν Johannes Heymann διατρίψας ἐν Σμύρνῃ ἀπὸ τῆς 5 Ἰουνίου 1700 μέχρι τῆς 17 Ἰουνίου 1705, ὁ γνωστὸς ἄλλως ὡς περιηγηθεὶς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὕστερον διαπρέψας ὡς καθηγητὴς τῆς Ἀραβικῆς καὶ ἄλλων

¹ Ἰδὲ Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 14.

² Τοῦ σεισμοῦ τούτου ἐκτενὴς μνείαν ἐποιήτατο ὁ κ. B. Slaars ἐν «Étude sur Smyrne», αὐτόθι 1868, ἐν σελ. 128 κ. ἐξ.· πρὸβλ. καὶ Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 25—26. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σεισμοῦ τούτου ἐγίνετο κατ' ἔτος ἐπιμνημόσυνος τελετὴ ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1756, ὅτε ἐτελέσθη τὸ ὕστατον ἐν τῇ θερυνῇ κατοικίᾳ τῆς οἰκογενείας Van Lennep ἐν τῷ χωρίῳ Σεβδῆκιοῦ· ἰδὲ Van Lennep, σελ. 10.

ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λουγδούνου καὶ οἱ Isaac van der Vecht καὶ Hermann van der Horst¹. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος τῆς εἰς Σμύρνην ἀφίξεως αὐτοῦ, ὁ Keun προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ πρεσβευτοῦ τῶν Κάτω Χωρῶν βαρὼνους Ἐλβέρτου de Hochepiel, τοῦ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐν Σμύρνῃ τῆς Ὁλλανδίας προξένων, περὶ ἧς κατωτέρω, ὅπως διδάξῃ τὰ τέκνα τούτου τὰ δόγματα τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων πίστεως καὶ ἐκτελῇ ἐκεῖ τὰ τῆς θείας λατρείας ἐν ἐλλείψει τότε τοῦ οἰκείου ἱερωμένου. Ὁ Keun ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ Μάρτιον καὶ διέτριψεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1756, ὅτε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην. Μικρὸν δ' ὅμως μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Keun αὐτόσε κατεστράφη ἐξ αἰτίου ἀγνώστου ὁ ναὸς τοῦ Ὁλλανδικοῦ προξενείου, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1759. Οὐδόλως ὅμως ἐπέπρωτο νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρόν καὶ αὐτός, διότι κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς Σμύρνης τῇ 26 Ἰουλίου / 6 Αὐγούστου 1763 τὴν ἀποτεφρώσασαν μέγα μέρος τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἦσαν καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Ὁρθοδόξων Ἀγία Φωτεινὴ μετὰ τῆς μητροπόλεως καὶ ἄλλων εὐαγῶν καθιδρυμάτων, ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Πολυκάρπου τῶν Καπουκίνων καὶ ἡ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, οὗτινος γεγονότος ἔχομεν καὶ ἄλλοθεν πολλὰς μαρτυρίας², ἐκάη μεθ' ἅπαντος

¹ Τούτων ὁ μὲν Isaac van der Vecht, ὁ ἀπὸ τοῦ 1712 μέχρι τοῦ 1718 ἐν Σμύρνῃ διαμείνας, συνέλεξεν ἀντίγραφα ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν τε καὶ Λατινικῶν ἐκ τῶν περὶ τὴν Σμύρνην καὶ Ἐφεσον μερῶν, ἅτινα ἀναπόκεινται ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λουγδούνου ἐν τῷ τμήματι Oudendorp ἀρ. 28, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Hermann van der Horst, ὁ ἀπὸ τοῦ 1718 — 1727 ἱεροκῆρυξ, ἐξέδραμεν εἰς Ἐφεσον μετὰ μεγάλης συνοδείας τῷ 1720, περιγράφας τὰ κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ἐν πραγματείᾳ ἀνεκδότῳ σωζομένη ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀρ. 238 τοῦ παλαιοῦ τμήματος. Ὁμοίως ἐποίησατο συλλογὴν ἐπιγραφῶν, δημοσιευθεισῶν ὕστερον ὑπὸ τοῦ Ἐσπελίου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν *Antiquae Inscriptiones a Gudio collectae*, Leovardiae 1731. Τὸ ἀρχέτυπον χειρόγραφον τούτων σφάζεται ὡσαύτως ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀρ. 42 τοῦ τμήματος Burmann. Ἰδὲ Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 11 καὶ 12 ἐν ὑποσημειώσει.

² Ἰδὲ R. Chandler : «Voyages dans l'Asie Mineure et en Grèce», trad. de l'Anglais par Servois et Barbié du Bocage, Paris 1806, tom. I, σελ. 125, Κ. Οἰκονόμου Αὐτοσχέδιον διατριβὴν περὶ Σμύρνης, ἐν Μεσίτῃ 1831, σελ. 30 ἐν ὑποσημ., Lüdeke Beschreibung des Türkischen Reichs

τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἦτο· ἐπίπλων καὶ σκευῶν, ὡς καὶ πιθανώτατα καὶ ἡ παρὰκειμένη οἰκία τοῦ Ὁλλανδοῦ προξένου Δανιὴλ Ἰωάννου κόμητος de Hocheperied. Οἱ Ὁλλανδοὶ τότε ἔμειναν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἄνευ ναοῦ ἐκκλησιαζόμενοι ἐν τῷ τοῦ Ἀγγλικοῦ προξενείου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1767, ὅτε ἀπεπερατώθη ἡ ἀνοικοδόμησις νέου ναΐσκου κειμένου παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ αὐτοῦ προξένου¹. Ὡς δυνάμεθα δ' εὐκόλως νὰ εἰκάζωμεν ἐκ τῶν σωζομένων Σμυρναϊκῶν παραδόσεων, ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ἐντὸς τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φραγκομαχαλᾶ διόδου (φρεγκχανέ), ιδιοκτησίας οὗσης τῆς οἰκογενείας de Hocheperied² μέχρι τοῦ ἔτους 1875,

etc., Leipzig 1778, τόμ. Β', σελ. 23, Μ. Παράνικα, Ἱστορίαν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 14 ἐν ὑποσημ. Πρὸβλ. καὶ «Lettres inédites de Coray à Chardon de la Rochette» etc. 1877, σελ. 73.

¹ Περὶ πασῶν τῶν ἀνωτέρω εἰδήσεων ἰδὲ πραγματείαν τοῦ Ριχάρδου Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 6 κ. ἐξ, ὅθεν ἤρυσάμεθα ταῦτα. Ὁ συγγραφεὺς τῆς περὶ τῆς ὁλόγος πραγματείας ἦτο ἑγγονος τοῦ ἐκ τῶν φίλων τοῦ Κοραῆ (πρὸβλ. «Lettres de Coray à Chardon de la Rochette», σελ. 87) David Van Lennep ἀρχαίου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ 1742 ἐμπορευομένου ἐν Σμύρνῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατ' Αὐγούστου τοῦ 1797 γενάρχης τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἐν Ἀνατολῇ καταστάς· διετέλεσε δ' ὁ Ριχάρδος ἐπὶ 35ετίαν πρόξενος τῶν Κάτω Χωρῶν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ὑπῆρξε τύπος καλοκαγαθίας καὶ μετριοφροσύνης, ἀπέθανε δὲ αὐτόθι τῷ 1890. Περὶ Hocheperied ἰδὲ κατωτέρω. Περὶ δὲ τοῦ τρίτου φίλου τοῦ Κοραῆ Daniel Freineaux αὐδὲν σχεδὸν ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν, ἅτε τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπὸ τοῦ 1795 ἐκλιπούσης ἐν Σμύρνῃ.

² Τὰ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου οἴκου de Hocheperied (de Halcipedibus) τοῦ ἀνάγοντος τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ ἔτους 1123 καὶ καταγομένου ἐκ Cambray τῆς Γαλλίας, μεταναστεύσαντος δ' εἴτα εἰς Κάτω Χώρας, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν κατ' ἐσχάτην ὁ ἐνταῦθα ἀξιότιμος κύριος Ἐδμόνδος κόμης de Hocheperied ὁ ἀρχηγὸς νῦν τούτου καὶ πρωτότοκος τῶν ἀδελφῶν Ἐλθέρτου, Ραούλ, Ἰωάννης καὶ Ἐλένης, δούς ἡμῖν χειρόγραφον πραγματείαν λίαν διαφέρουσαν καὶ ἐξιστοροῦσαν τὰ τοῦ οἴκου τούτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Δυστυχῶς τὰ ὅρια τῶν μετὰ χειρὸς σημειώσεων δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ παρεκβῶμεν πολὺ τοῦ προκειμένου διεξερχόμενοι ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὴν ἐν Σμύρνῃ διαμονὴν τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπὸ τοῦ 1688 καὶ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς δρᾶσιν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ὡς προξένων τῆς Ὁλλανδίας ἐν Σμύρνῃ. Ὁ πρῶτος πρόξενος ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης Δανιὴλ Ἰωάννης de H., ὁ ἀπὸ τῆς 11 Ἰουλίου 1688 ἐν Σμύρνῃ διαρισθείς, ἔλαθε μέρος ὕστερον ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Carlowitz ὡς δεύτερος ἀντιπρόσωπος τῆς Ὁλλανδίας καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου τοῦ Β' βαρῶνος τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος τῆς ἐν Σμύρνῃ προξενικῆς θέσεως Δανιὴλ Ἀλέξανδρος ὑψώθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Μαρίας Θηρεσίας τῷ 1741

ἐνθα ὑπῆρχε καὶ παλαιὸς ναῖσκος τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅστις ἐπεσκευάσθη καὶ μετὰ τὰς καταστρεπτικωτάτας πυρκαϊᾶς τῆς 4/15 Μαρτίου 1797¹ καὶ τῆς 9/21 Ἰουνίου 1845, ἀλλ' ἐξηφανίσθη τέλει ἀπὸ τοῦ 1875. Πρότερον δ' ὅμως, ἦτοι τῷ 1853, οἱ Διαμαρτυρόμενοι Ὁλλανδοὶ ἐκ τοῦ Καλβινικοῦ δόγματος ἐκτίσαν τὴν νῦν ὑπάρχουσαν ἐκκλησίαν αὐτῶν καταλιπόντες τοῖς Λουθηρανοῖς Γερμανοῖς τὸν ρηθέντα ναῖσκον, παρὰ τὸ ἐντὸς τῆς πόλεως παλαιὸν νεκροταφεῖον αὐτῶν, περὶ οὗ δ' ἱκανὸς ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν λόγος ἐν τῷ προειρημένῳ ἄρθρῳ ἐν τῷ «Παρνασσῷ», ἐκκλησίαν συνεχομένην τῷ ἰδίῳ νοσσοκομείῳ, τῷ ὑπάρχοντι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, αὐξηθέντι τῇ δωρεᾷ τοῦ Ἰωάννου Derveaux τῷ 1739² καὶ ἀνοικοδομηθέντι τῷ 1852.

Ἐπανίσταμεν νῦν ἐπὶ τὸν Βερνάρδον Κευν. Οὗτος ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ὡς ἄνω εἴρηται ἀποτέφρωσιν τοῦ Ὁλλανδικοῦ ναΐσκου κατέλιπε τὴν

εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ κόμητος καὶ μεγιστᾶνος τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὑπῆρξε πατὴρ τοῦ ἐκ τῶν γνωρίμων τῷ Κοραΐ κόμητος Δανιὴλ Ἰωάννου τοῦ ὁμωνύμου τῷ πάππῳ καὶ οὐχὶ Δανιὴλ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἐκ λάθους ἄλλοτε ἐγράψαμεν ὁ ὕστατος πρόξενος ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ κόμης Ἰάκωβος ὁ φιλανθρωπῶς προσενηχθεὶς τοῖς Ἑλλησι τῆς Σμύρνης κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, οὗ ἐν μέσῳ ἀπέθανε, περὶ τὸ 1825. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ προμνημονευθεὶς Ἐλβέρτος ὁ ἐν Κων/πόλει πρέσβυς ἦτο υἱὸς τοῦ πρώτου Δανιὴλ Ἰωάννου. Πρὸβλ. περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης Gisbert Cuper *Lettres Amsterdam* 1743, σελ. 396 — 398, Slaars, ἐνθ. ἄν. σελ. 149, καὶ τοὺς περιηγητὰς La Mottraye, «*Voyages en Europe, Asie et Afrique*» à la Haye 1727, τομ. I., σελ. 183, 197 — 198.

Van Egmond & Heymann, «*Travels through part of Europa, Asia Minor etc. translated from the low Dutch*», London 1758, τόμ. Α', σελ. 74.

Hasselquist, «*Reise nach Palaestina, aus dem Schwedischen*», Rostock 1762, σελ. 29 — 30.

Paul Lucas, «*3ème Voyage fait en MDCCXIV etc. par ordre de Louis XIV dans la Turquie*» etc., Rouen 1719, σελ. 208.

Chandler, ἐνθ. ἄν., de Forbin, «*Voyage dans le Levant en 1817 et 1818*», Paris 1819, σελ. 52. II, σελ. 212 καὶ ἀλλαχοῦ.

Otto Fr. v. Richters, «*Wallfahrten im Morgenlande*», Berlin 1822, σ. 491 κ. ἐξ.

Arundell, «*A visit to the seven Churches of Asia*», London 1829, σελ. 12 καὶ 14.

¹ Τὰ συμβάντα τὰ προσηγμένα τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης ἰδὲ παρὰ Slaars, ἐνθ. ἄν. σελ. 44, σημ. 80, καὶ ἐν ἰδίᾳ ἡμῶν πραγματείᾳ δημοσιευθεῖσα μὲν βραδύτερον.

² Ἰδὲ Van Lennep, ἐνθ. ἄν. σελ. 33.

Σμύρνην τῇ 19 Ἰουλίου 1765 ἀπάρας πρὸς τὴν Ὀλλανδίαν, ἐνθα καὶ διέμεινεν ἐπὶ διετίαν περίπου· ἀντικαταστάτην αὐτοῦ ἐν Σμύρνῃ ἀφῆκε τὸν Λουθηρανὸν ἱερέα Χριστόφορον Γουλιέλμον Lüdeke, τὸν γνωστὸν συγγραφέα τοῦ πολλοῦ λόγου ἁξίου πονήματος περὶ Τουρκίας καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῆς¹ καὶ ἐν Σμύρνῃ ἐπὶ 9 ἔτη διατρίψαντα. Δὲν εἶναι δὲ τολμηρὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ Keun ἐν τῇ πατρίδι εὕρισκόμενος ἠϋξήσῃ τὰς θεολογικὰς καὶ φιλολογικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ ἐγνώρισε τὸν σοφὸν ἐν Ἀμστελδάμῳ θεολόγον Ἀδριανὸν Buurt. Ἐπανελθὼν εἰς Σμύρνην τῇ 15 Φεβρουαρίου 1767² ὀλίγῳ πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ εἰρημένου ναΐσκου ἀπεφάσισε νὰ ἐκμάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ἄλλως ἐκ τῶν βιβλίων ἠπίστατο, διδασκόμενος τὰ τῆς νεωτέρας προφορᾶς· προσέλαβεν ἐπὶ τούτῳ τὸν εἰκοσαέτη περίπου Κοραῆν³, ἑκτοτε δ' ἄρχεται ἡ πασίγνωστος ἀμφοτέρων σχέσις, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀμοιβαίας διδασκαλίας ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ φιλία στενὴ καὶ ἀδιάσπαστος, διαρκέσασα ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Keun, τοῦ προστάτου καὶ εὐεργέτου τοῦ Κοραῆ τρανότατα ἀναδειχθέντος. Ἰνα δὲ μηδὲν παραλίπωμεν, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον τῶν εἰς τὰς σχέσεις ἀμφοτέρων τούτων ἀφορώντων ἐκ τῶν γνωστῶν ἡμῖν, ἀναφέρομεν καὶ ἀνέκδοτόν τι, καθ' ὃ ὁ τε μαθητὴς καὶ διδάσκαλος, στενοὶ ἤδη φίλοι, μετέβαινον πρὸς κυνηγέσιον εἰς τὰ τερπνὰ παρὰ τὴν Σμύρνην χωρίᾳ Βουτζᾶν καὶ Σεβδῆκροι⁴ συνδιαλεγόμενοι συνήθως Ἰταλιστί· κατὰ ταῦτα ὁ Κοραῆς, καίπερ ἐντεταλμένος ὢν ὑπὸ τοῦ Keun, τοῦ ἔχοντος μᾶλλον ἀσθενῆ τὴν ὄρασιν, νὰ προαγγέλλῃ αὐτῷ τὴν ἐμφάνισιν πτηνοῦ τινος, ἐβράδυνε νὰ πράττῃ τοῦτο ὑπ' ἄλλων περισπώμενος, ὥστε ὁ ἀγαθὸς Keun κατόπιν ἐορτῆς καὶ μάτην

¹ Τοῦτο ἐπιγράφεται «Beschreibung des Türkischen Reichs nach seiner Religions- und Staatsverfassung in der letzten Hälfte des 18ten Jahrhunderts von Christoph Wilhelm Lüdeke» ἐν 2 τόμοις, ὧν ὁ Α' ἐξεδόθη τῷ 1771, ὁ δὲ Β' τῷ 1778 ἐν Λειψία.

² Ἰδὲ Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 15.

³ Ἰδὲ αὐτοβιογραφίαν Κοραῆ, σελ. 13—15, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι τοῦτο ἐγένετο πρὸ τοῦ 1770.

⁴ Τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον ἦτο ἡ θερινὴ κατοικία τῶν εὐπάρων ἐν Σμύρνῃ Ὀλλανδῶν (πρὸς καὶ Arundell, ἐνθ. ἀν. σελ. 12), ὧν αἱ ἐπαύλεις σώζονται εἰσέτι αὐτόθι. καὶ ἐνταῦθα ὁ Keun κατὰ τὸ θέρος ἐτέλει τὰ τῆς λατρείας ὡς καὶ βαπτίσεις τῶν τέκνων τοῦ ἡθέντος κόμητος de Hocheplied καὶ ἄλλων Ὀλλανδικῶν οἰκογενειῶν.

ἐσκόπευε κατὰ τῶν πτηνῶν, ὅσάκις ὁ Κοραῆς ἔκραζεν Ecco! un becafico! Ἵνα δὲ ἐκ τοῦ ἐπουσιώδους τούτου ἐξαγάγωμεν καί τι σπουδαιότερον, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Κοραῆς ἀνέκαθεν ἐγίνωσκε τὴν Ἱταλικήν, ἐξ ἧς ὕστερον μετέφρασε τὸν Βεκκαρίαν, μεταχειρισθεὶς καὶ Ἱταλικά βοηθήματα ἐν ταῖς σοφαῖς αὐτοῦ ἐκδόσεσι τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀλλως τε ἡ Ἱταλικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν Σμύρνῃ τότε μᾶλλον ἐπιχωριάζουσα ἢ τανῦν, διότι πολλάκις Ἀγγλοὶ καὶ Ὁλλανδοὶ ἱερεῖς ἐκήρυττον τὸν θεῖον λόγον Ἱταλιστὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν¹. Τὰ δὲ περὶ τῆς εἰς Ὁλλανδίαν μετ' ὀλίγον μεταβάσεως τοῦ Κοραῆ χάριν ἐμπορίας τῷ 1771 καὶ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Keun πρὸς τὸν ῥηθέντα θεολόγον Ἀδριανὸν Buurt παραλείπομεν ἐνταῦθα ὥς καὶ ἄλλοθεν τῷ κοινῷ γνωστὰ².

Ὁ Keun διαρκούσης τῆς εἰς Ὁλλανδίαν ἀποδημίας τοῦ Κοραῆ προσεβλήθη τῷ 1775 ὑπὸ τῆς δεινῆς νόσου πανώλους, ἣτις, ὥς εἰκός, κατεφόβησεν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σημειώσας τοῦτο ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Ὁλλανδικῆς ἐκκλησίας συνέστησεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν³. Ἐθεραπεύθη δ' ὅμως ἐκ ταύτης, μετὰ δὲ τέσσαρα ἔτη ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον εἰς Ὁλλανδίαν διελθὼν διὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας καὶ δὴ καὶ διὰ Παρισίων. Τότε δὲ μετέφρασεν ἐκ τῆς Ὁλλανδικῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν θεολογικόν τι βιβλίον τοῦ Ἀδριανοῦ Buurt, ὅπερ καὶ ἐξετύπωσε κατὰ τὴν ἐν Ἀρστέλοδάμῳ διαμονὴν αὐτοῦ τῷ 1779⁴. Τὸ ταξίδιον τοῦτο τοῦ Keun εἰς Ἑσπερίαν ἦτο καὶ πρότερον ἡμῖν γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ⁵, νῦν δὲ πιστοῦται

¹ Πρὸς Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 10, 12 καὶ 15.

² Πρὸς Αὐτοβιογραφίαν Α. Κοραῆ σελ. 17 καὶ Δ. Γρ. Καμπούρογλου Ἐπιστολὰς ἀνεκδότους περὶ Κοραῆ ἐν «Παρνασσῶ» τομ. ΙΔ', σελ. 652 καὶ 717.

³ Πρὸς Van Lennep, ἐνθ. ἀν. σελ. 16.

⁴ Τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀντίτυπον, δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Keun τῷ Κοραῆ, ἐναπόκειται νῦν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου τῆς Χίου ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, τοῖς καταλειφθεῖσι μετὰ θάνατον ἐκεί. ἐπιγράφεται δὲ «Abrégé de la Théologie Dogmatique de Adrien Buurt, ministre du St. Evangile à Amsterdam, Rédigé en forme de Demandes et Reponses par son Epouse Josine Caroline de Lynden». Et traduit du Hollandois par Bern. Keun. Amsterdam 1779 καὶ φέρει τὸν ἀρ. 190 θεολ. κατὰ τὴν φιλόφρονά πρὸς ἡμᾶς ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Μ. Κουφοπαντελῆ γραμματέως τῆς κοινότητος αὐτόθι, ᾧτινι ἐκφράζομεν ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν.

⁵ «Lettres inédites de Coray à Chardon de la Rochette», ἰδὲ σελ. 14.

καὶ ἐξ ἐτέρας ἐπιστολῆς αὐτοῦ τοῦ Keun, ὑφ' ἡμῶν εὐρεθείσης ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀξιοτίμου κυρίας Σκιαδαρέση καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἴδιον ἀνεψιὸν Ἰσαὰκ Keun υἱὸν τοῦ προμνημονευθέντος Ἀβραάμ¹. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν ἐγγράφα τοῦ Βερνάρδου Keun σωζόμενα παρὰ τῇ αὐτῇ κυρίᾳ, τῇ ὡς γνωστὸν ἐγγόνῳ τοῦ ἐτέρου προστατευομένου τοῦ Keun Ἰακώβου Ῥώτα, καταχωρίζομεν ἐν μεταφράσει κατωτέρω².

¹ Ὁ Ἀβραάμ Keun, ὡς προείπομεν, μετὰ τὴν εἰς Σμύρνην ἄρξιν αὐτοῦ, διορίσθη καγκελλάριος τοῦ αὐτόθι Ὀλλανδικοῦ προξενείου διατελέσας ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος περὶ τὰ τέλη τοῦ III' αἰῶνος. Λαβὼν δὲ τῷ 1781 γυναῖκα τὴν Sarah, θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Boddington, καγκελλάρου τοῦ ἐν Σμύρνῃ Ἀγγλικοῦ προξενείου, οὗτινος τὸ ὄνομα συνδέεται μετὰ τῆς γεραρᾶς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς τεθείσης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀγγλῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου εὐεργέτου καὶ ἀνακαινιστοῦ αὐτῆς Παντολέοντος Σεβαστοπούλου, ἐγένετο πατὴρ τοῦ ἀνωτέρου Ἰσαὰκ. Οὗτος μονογενὴς ὢν ἀπῆλθεν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ προστάτου Βερνάρδου ἐν ἡλικίᾳ 19 ἐτῶν εἰς Αἴγυπτον, ἐνθα τυχὼν τῆς προστασίας τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐγένετο πλουσιώτατος, ἀλλὰ φυγὼν ἕνεκεν ὀφθαλμίας ἐκ τῆς χώρας ταύτης μετέβη εἰς Μασσαλίαν, ὅπου ἀπολέσας τὴν περιουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην, ἐν ᾗ καὶ ἀπέθανε τῷ 1853 ζήσας ὑπὲρ τὰ 70 ἔτη. Ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν δύο γάμων αὐτοῦ πατὴρ πολυμελεστάτης οἰκογενείας, ἐξ ἧς ἐπέζησαν αὐτῷ δέκα υἱοὶ καὶ τρεῖς θυγατέρες. Ἐκ τῶν υἱῶν τούτων, ὧν τινες ἔλαβον καὶ Ἑλληνίδας γυναῖκας, πολλοὶ διεκρίθησαν ἐν τῷ διπλωματικῷ καὶ προξενικῷ σταδίῳ, ὡς ὁ Ριχάρδος, γραμματεὺς τῆς πρεσβείας τῶν Κάτω Χωρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1880 (ἴδὲ ἄρθρον Α. Scheffer ἐν τῇ ἐκαὶ γαλλικῇ ἐφημερίδι «Stamboul» τῆς 18/30 Μαρτίου 1880), ὁ Ἰωάννης Ἀλέξανδρος πρόεδρος ὑπουργὸς τοῦ αὐτοῦ κράτους ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ πρόην ἰδιαιτέρος γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Στίρβεη, ἀποθανὼν πρὸ τινῶν ἐτῶν καὶ ὁ Ἐδουάρδος πρόξενος τοῦ Βελγίου ἐν Τραπεζοῦντι, τελευτήσας τῷ 1875, ὧν ἀνεψίος εἶναι ὁ ἀξιοτίμος κ. Ἀλφρέδος Keun, υἱὸς τοῦ προαποθανόντος νεωτέρου ἀδελφοῦ Βενιαμὶν καὶ πρόξενος τῆς Ρουμανίας ἐν Σμύρνῃ.

² Αἱ σωζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Keun γαλλιστὶ γεγραμμέναι κατεχωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Ῥώτα μετ' ἄλλων ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ ἀλλ' οὐχὶ πλήρεις ἐν τῷ Β' Ἀπανθίσματι τῶν ἐπιστολῶν Α. Κοραῆ ἐν Ἀθήναις 1841, ἐξ οὗ βιβλίου ἐδημοσιεύθησαν ἄνευ παραλλαγῆς ἐν ταῖς «Lettres de Coray à Chardon de la Rochette» etc. Paris 1877. Οὐδεμία τοῦ Keun ἐπιστολὴ πρὸς Κοραῆν σφύζεται, ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν διατάξεων τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου νὰ καῶσι μετὰ θάνατον πᾶσαι αἱ πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμεναι ἐπιστολαί. Σημειωτίον δὲ ὅτι ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Keun καὶ ἄλλα πολὺτιμα ἐγγράφα ἐρυλάττοντο μετὰ προσοχῆς ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ Ἰσαὰκ Keun,

Περαιόνοντες δὲ τὸν λόγον ἐκφράζομεν τὴν ἡμετέραν λύπην ὅτι παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν οὐδεμίαν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰκόνα οὐδὲ σύγγραμμά τι ἄλλο, ἔργον τῆς διανοίας τοῦ Βερνάρδου Keun. Ἔργα ὅμως τῆς καρδίας αὐτοῦ περιφανῆ εἰσιν ἡ προστασία ἡ ἐπιδαψιλευθεΐα τῷ μεγάλῳ Κοραῇ, ἔτι καὶ τῷ Ῥώτῃ, ὡς καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνεψιῷ καὶ ἄλλοις πιθανώτατα, ὡς καὶ ἡ φήμη ὡς φιλανθρώπου καὶ ὄντως ἀγίου ἀνδρός, ἡ ἔτι ἐν Σμύρνῃ διατηρουμένη. Ἄλλως αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀνδρός, ὡς καὶ ὁ Κοραῆς ἐκφράζεται πρὸς ἐπιστέλλον πρὸς τὸν Ῥώταν¹, προτείναντα αὐτῷ νὰ γράψῃ τὸν βίον τοῦ κοινοῦ αὐτῶν διδασκάλου, ἦσαν μᾶλλον ἰδιωτικά! ἀρεταὶ (des vertus privées). Οὐχ ἦττον ὅμως ἡ φήμη τοῦ ἀνδρός τούτου, ἰδίᾳ διὰ τοὺς Ἑλληνας, διαρκεῖ καὶ διαρκέσει μᾶλλον τῆς φήμης ἄλλων προσώπων δημοσίᾳ δρασάντων ἢ καὶ πολλὰ συγγραψάντων.

Ὁ Βερνάρδος Keun, ἀγαμὸς διαμείνας καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ, ἀπέθανεν, ὡς καὶ ἄλλοτε ἦτο ἡμῖν γνωστόν, τῇ 17/29 Ἰανουαρίου 1801 ἐκ μακροχρονίου νόσου καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Ὁλλανδικῷ κοιμητηρίῳ, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ ἱκανὸς ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν λόγος, ἐντὸς τάφου, οὗτινος τὴν ἐπιγραφὴν λατινιστὶ γεγραμμένην παρατίθεμεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον, ἔχουσιν ὡδε:

D. O. M.

Hic jacet resurrectionem expectans

Bernardus Keun

Smyrnis pro natione Batava

Sancti Evangelii minister

Qui aetatis annorum LXVIII

Diutina infirmitate patientissime tolerata

Die XXIX Ianuarii MDCCCI

Communi fletu et moerori

Fatis cessit

οὗτινος μετὰ τὸν θάνατον τῷ 1853 διεσκορπίσθησαν, ὡς ἐμάθομεν, καὶ κτεστράφησαν κατὰ παιδαριώδη τρόπον ὑπὸ οἰκείου τινὸς ἀμυβοῦς καὶ ἀγνοοῦντος οἷον θησαυρὸν ἐμπεριέκλειον. Ἄλλαι δὲ ἐπιστολαὶ τοῦ Κοραῆ παρὰ τῷ Ῥιχάρδῳ Keun εὐρισκόμεναι ἐγένοντο παρηνάλωμα τοῦ πυρὸς ὡς ἐκ τῶν συχνῶν πυρκαϊῶν τῆς Σμύρνης.

¹ Ἰδὲ ἐπιστολὰς Α. Κοραῆ, ἐκδ. Ν. Δαμαλᾶ, τομ. Γ', σελ. 233.

*Vir fuit eximiae probitatis
In omni genere scientiarum expertus
Erga pauperes beneficentissimus
Ac inter caeteras praeclaras doles
Quibus constantissime verbo et opere docuit
Mitis humilis decorus omnibusque charilis
Qua propter illius memoria numquam oblitterabitur
Et apud omnes semper in benedictione erit.*

A'

Ἐπιστολὴ τοῦ Κου Β. Κ. πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ι. Κ.

Ὁ ὡραῖος ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος, ἀγαπητέ μοι, τοῦ ὁποῖου μοὶ στέλλεις ἀντίγραφον, μοὶ ἦτο γνωστὸς πρὸ πολλοῦ, διότι εἶχον αὐτὸν τῷ 1779 παραπλέων τὴν Ἰσπανίαν ἐν πλοίῳ διοικουμένῳ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον de Gates καὶ κατεχώρισα ἐν τῇ μικρᾷ συλλογῇ μου, μάλιστα δὲ ἀπεμνημόνευσα αὐτὸν πρὸς θρησκευτικὴν χρῆσιν. Οὐχ ἦττον μοὶ ἐνεποίησεν εὐχαρίστησιν νὰ λάβω αὐτὸν παρὰ σοῦ καὶ ἐγκρίνω πληρέστατα τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐνδεικνύεις νὰ πλουτίσῃς τὴν συλλογὴν σου· ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀποφύγῃς τὰ μικρὰ ὀρθογραφικὰ λάθη, ἅτινα διώρθωσα. Βλέπω εὐχαρίστως ὅτι ὁ γραφικὸς χαρακτήρ σου βελτιοῦται ἐπαισθητῶς καὶ ὁρῶ ὅτι προσπαθῶν νὰ καταστήσῃς αὐτὸν καλῦτερον θὰ κατορθώσῃς μετ' οὐ πολὺ νὰ τελειοποιηθῇς. Ἀντίγραφε πάντοτε καλὰ ὑποδείγματα καὶ προσπάθει νὰ τὰ μιμῇσαι. Ὅταν ἔχη τις τὴν θέλησιν οὐδὲν εἶναι ἐπίπονον καὶ πᾶσα δυσκολία ὀφείλει νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιμονῆς. Χαίρω πολὺ ὅτι αἱ ἀσχολίαι σου σὲ ἀποτρέπουν τῆς ἀνίας. Πράττε ὅσον τὸ δυνατόν τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ τερπνὸν πρὸς σὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καί, ἂν τύχῃς εὐκαιρίας νὰ γείνῃς ὠφέλιμος εἰς τοὺς φίλους σου, μὴ ἀμελήσῃς νὰ τὸ πράξῃς.

Ἔσο εὐπροσέγορος καὶ χαρίεις πρὸς πάντας, εὐπειθὴς καὶ ὑποταγμένος πρὸς τὴν μητέρα σου καὶ εὐγνώμων πρὸς τοὺς δεικνύοντας περιποιήσεις πρὸς σέ. Ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ προσεχοῦς ταχυδρομείου μεταβαίνομεν ὅλοι εἰς Σεβδῆκιοι, ἐλπίζω νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σὲ ἴδω πρότερον, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν κ. V. D. Schr. νὰ ἐπισκεφθῶ αὐτὸν μετὰ τοῦ συναδέλφου μου Rivoir.

Ἐν τοσούτῳ πρόσφερε αὐτῷ τὰ σεβάσματά μου ὡς καὶ τῇ κυρίᾳ συζύγῳ

του καὶ ἀπάσῃ τῇ οἰκογενεῖᾳ Wilkinson, λέγων τὰς φιλικὰς προσήσεις μου πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μητέρα σου.

Υγίαινε, ἀγαπητέ, καὶ φέρου καλῶς.

Ὁ ἀγαπητὸς θεὸς καὶ λίαν καλὸς φίλος

B. K.

Σάββατον, ἐσπέρας.

Παρέδωκα τὴν ἐπιστολὴν σου εἰς τὸν κ. Slaars, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ἀποστολὴν τῆς πρὸς τὴν δεσποινίδα Henr. ὡς καὶ τὴν τῆς ἀπαντήσεως.

B'

Πρὸς τὸν αὐτὸν (Αὐγ. 1797).

Ἀγαπητέ. Τοῦ κ. D¹ εἰπόντος μοι ὅτι ἔχει ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν ἠδύνασο νὰ ἐκτελέσῃς καὶ διὰ τῆς ὁποίας θὰ ὑποχρεώσῃς αὐτόν, χαίρω πολὺ διὰ τοῦτο, διότι θὰ ἔχῃς νὰ ἀσχοληθῇς τοσοῦτον ἐπωφελῶς καὶ φρονῶ ὅτι ἐπιδιδόμενος προθύμως θὰ ἀποπερατώσῃς αὐτὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας, προσπαθῶν, ὅσον δυνατόν, ἵνα ὁ γραφικὸς σου χαρακτήρ εἶναι καλὸς καὶ ἄνευ σφαλμάτων καὶ ἵνα μὴ παρεκκλίνῃς τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκτὸς τούτου, ἀγαπητέ, φέρου κατὰ πάντα οὕτως, ὥστε νὰ ὦσιν εὐχαριστημένοι ἀπὸ σέ καὶ νὰ ἀνταποκρίνησαι πρὸς τὰς ἀγαθότητας, ὅς ἔχουσιν πρὸς σέ.

Τοῦ κυρίου Van Len. ἐξακολουθοῦντος νὰ ἔχῃ κάκιστα εἰς τὴν υγείαν καὶ βαίνοντος πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ περιμένω τὴν ἐκβασιν τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, ὅπως μεταβῶ εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἐπειδὴ ὀφείλω νὰ ἔλθω ὡσαύτως εἰς Βουτζᾶν, ἐλπίζω νὰ εὐρεθῇ ἀνεπίληπτος ἡ διαγωγὴ σου.

Γ'

Πρὸς τὸν Dentand.

Ἐπισυνημμένην, λίαν ἀγαπητέ φίλε, σοὶ ἀποστέλλω τὴν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου Κοραῆ¹, ἣν ἔλαβον πρὸ ὀλίγου καὶ ἀφορῶσαν εἰς σέ μᾶλλον ἢ εἰς ἐμέ, βέβαιος δ' ὢν ὅτι θὰ σπεύσῃς νὰ ἱκανοποιήσῃς αὐτόν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα διατελῶ ὁ σὸς

B. KEUN

¹ Πρόκειται πάντως περὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἔγραψεν ὁ Κοραῆς ἐκ Παρισίων πρὸς τὸν Keun τῇ 3 Δεκεμβρίου 1796, ἣν ἰδὲ ἐν τῷ B' Ἀπανθίσματι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Α. Κοραῆ ὑπὸ I. Ρόττ, σελ. 98 καὶ ἐν «Lettres de Coray à Chardon de la Rochette» etc 1877, σελ. 303, ἐξ ἧς παρελείφθησαν ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν ἐκδοτῶν ταῦτα, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς πρωτοτύποις τοῖς εὑρισκο-

Δ'

Ὁ ὑποφαινόμενος διὰ τῆς παρούσης ἀπολύων τῆς ὑπηρεσίας τὸν Νικόλαον Carduli οὐδόλως πράττει τοῦτο διὰ παράπτωμά τι αὐτοῦ· ἀπ' ἐναντίας πολὺ εὐχαριστημένος ὢν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ὁ ὑποφαινόμενος πιστεύει ὅτι ἡ ἀπόδειξις αὕτη ὀφείλεται αὐτῷ πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ σύστασιν τῆς ἰδιαζούσης τιμιότητος καὶ πίστεως, μεθ' ἧς ἐπὶ δέκα καὶ ἑξ ἔτη ὁ ῥηθεὶς Νικόλαος ὑπηρετήσεν αὐτόν. Καὶ πρὸς ἀνταμοιβὴν θὰ καρπωθῇ μετὰ τὸν θάνατόν μου ὅ,τι τῷ ἀρῇκα ἐν τῇ διαθήκῃ μου¹.
 Ἐν Σμύρνῃ 25 Νοεμβρίου 1796.

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς Βερνάρδου Keun².

B. Keun.

Ἐγγραφον ἐν Σμύρνῃ καὶ Ἰούλιον τοῦ 1900.

N. K. X. ΚΩΣΤΗΣ

μένον παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις κυρίᾳ Σκιαδαρέσῃ καὶ ἀτινα παρατίθεμεν ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει. «Εἰπέ μοι, σὲ παρακαλῶ, ἂν ὁ φίλος ἡμῶν Dentand ἐμπορεύηται πάντοτε καὶ εἶναι ἑταῖρος ἐν τῷ καταστήματι Van Lennep. Μὴ λητμονήσῃς νὰ μοὶ ἀπαντήσῃς εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα».

Συγχρόνως δὲ ὁ Κοραῖς ἔγραφε πρὸς τὸν Dentand ἐπιστολὴν εὐρισκομένην ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἐκδόσεσιν ἐν σελ. 101 τῆς πρώτης καὶ 306 τῆς δευτέρας, ἐνθα παραλείπονται ὡσαύτως τὰ ἑξῆς:

... «Ὁ κ. Κοκός, εἰς τῶν ἑταίρων τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Κανᾶ, εἶναι ἐξάδελφός μου. Ἐνδεχόμενον εἶναι ὁ κύριος οὗτος, βιαζόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης νὰ μὲ βλέπῃ βοηθούμενον ὑπὸ τῶν ξένων, νὰ θελήσῃ νὰ μὲ ἀτιμάσῃ ἀποστέλλων μοι χρηματικόν τι ποσόν. Ἐγὼ προαίσθησίν τινα ἐξ ὧν ὁ πρωτοψάλτης μοὶ ἔγραψεν ἐσχάτως. Σώσατέ με ἀμφοτέροι, σᾶς παρακαλῶ, ἐξ εὐεργετήματος, τὸ ὅποιον θὰ μοὶ ἐμποῖ ἑρώτημα καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν. Ὑγίαινε, καλὲ μου φίλε. Τὰ σεβάσματά μου, παρακαλῶ, πρὸς πᾶσαν τὴν ἀξιοσέβαστον οἰκογένειαν τοῦ κ. Van Lennep».

Ποβλ. καὶ ἐπιστολὴν Κοραῖ πρὸς Πρωτοψάλτην ἐν ἐπιστολαῖς Α. Κοραῖ, ἐκδ. Ν. Δαμαλᾶ, τόμ. Α', σελ. 326 καὶ 328. Ὁ Ἰωάννης Φραγκῖσκος Dentand ἐκ Γενεύης καταγόμενος ἦλθεν εἰς Σμύρνην κατ' ἀρχὰς ὡς παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τοῦ ἀνωτέρω David Van Lennep περὶ τὸ 1770, ὑφ' οὗ ὕστερον προσελήφθη ὡς ἑταῖρος ἐν τῷ ἐμπορικῷ αὐτοῦ οἴκῳ· ἀπέθανε δὲ τῷ 1808, ὡς καὶ ἄλλοτε ἡμῖν ἦτο γνωστόν, ἐν ἡλικίᾳ 65 ἐτῶν.

¹ Τὴν διαθήκην ταύτην παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ προξενείου τῶν Κάτω Χωρῶν ἐν Σμύρνῃ. Ἐμάθαμεν δὲ ὅτι πάντα τὰ πρὸ τοῦ ἔτους 1832 ἔγγραφα τοῦ προξενείου τούτου ἐστάλησαν πρὸ 10ετίας περίπου εἰς Ἀγὴν, ἐνθα καὶ φυλάσσονται ὑπὸ τοῦ Dr A. Telting, ἀρχαιοφύλακος παραπληρωματικοῦ.

² Τὴν ἀνωτέρω ὑπογραφὴν εὕρομεν ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Γαλλίας ἐν προικοσυμφώνῳ τῆς 8 Μαΐου 1787 τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀνωτέρω David Van Lennep Ἀννης μετὰ τοῦ Ἰωάννου μαρκησίου de Chabannes La Palisse πατρὸς τοῦ ἑλλοῦ ἀντιναυάρχου Ὀκταβίου, τοῦ διακριθέντος ἐν Κριμαίᾳ.